

Nieuwe en minder gewone Lepidoptera voor de Nederlandse fauna

door

G. R. LANGOHR

ABSTRACT. — New and less common Lepidoptera for the Dutch fauna. Interesting records mainly from the south of the Netherlands are discussed. New to the Dutch fauna are *Eriocrania salopiella* (Stainton), *Elachista chrysodysmella* Zeller, *E. cingillella* (Herrich-Schäffer), *Biselachista scirpi* (Stainton), *Stephensia brunnichella* (Linnaeus), *Scythris ericivorella* Ragonot and *S. potentillella* Zeller.

In deze bijdrage geef ik wederom een overzicht van mijn voornaamste vangsten en waarnemingen, meestal betrekking hebbende op het zuidelijk deel van ons land. Nomenclatuur en volgorde zijn volgens Lempke (1976).

Omdat het waarnemen en vinden van microlepidoptera veelal afhangt van de toestemming tot het betreden van natuurterreinen, wil ik hierbij mijn dank uitspreken voor het verlenen van een vergunning aan de heren: Ir. B. B. Glerum en zijn staf van de provincie Limburg, ir. Th. A. J. Vette van de provincie Zeeland en ir. E. A. Latour van het Recreatieschap Oostelijk Zuid-Limburg.

MICROPTERIGIDAE

Micropteryx aureatella (Scopoli). — Meer dan tachtig exemplaren sleepte ik uit bosbessesuiken te Vijlen op 17.V.1981. Deze soort staat als vrij zeldzaam bekend en wordt meestal slechts in een enkel exemplaar waargenomen. De meeste exemplaren liet ik weer vliegen om de soort een kans te geven zich goed voort te planten.

ERIOCRANIIDAE

Eriocrania salopiella (Stainton). — Nieuw voor de Nederlandse fauna. Het eerste Nederlandse exemplaar vond ik op 14.IV.1979 in het fraaie natuurreserveaat „Het Gulpdal c.a.”, overdag vliegend in de zonneschijn. Op 30.IV.1979 klopte ik drie exemplaren van deze soort uit struikgewas midden in het bosgebied van Schinveld. Tenslotte vond ik op 13.IV.1980 weer twee exemplaren op de eerste vindplaats Het Gulpdal, maar nu door afslepen van de vegetatie.

De zeer fraaie paarsgekleurde motjes leven als rups in een bladmijn in berkebladeren. De soort is verbreid in Noord- en Midden-Europa en Engeland.

De vlinders werden gedetermineerd door de heer J. Heath, Institute of Terrestrial Ecology, Abbots Ripton, Huntingdon, Engeland.

HELIOZELIDAE

Antispila pfeifferella (Hübner). — Op 24.V.1979 vond ik één exemplaar op het natuurreserveaat Kunderberg, gevolgd door vier exemplaren op 8.V.1980 op het natuurreserveaat Wrakelberg. Deze soort is tot nog toe alleen bekend van een paar plaatsen uit Zuid-Limburg. Misschien is ze wel meer te vinden als men naar de vrij goed kenbare bladmijnen in de bladeren van *Cornus* sp. zoekt.

TINEIDAE

Infurcitinea ignicomella (Herrich-Schäffer). — Eén exemplaar klopte ik uit *Juniperus*-struiken op 21.VI.1981 te Soerendonk. Dit is voor zover mij bekend de vierde vindplaats in Nederland.

Nemapogon ruricolella (Stainton). — Uit stronken verrot berkehout kweekte ik dertien exemplaren van deze in heel Europa zeldzame soort. De vlinders kwamen uit van 11.V-14.VIII.1980. Het verrotte hout had ik in de winter verzameld te Well en in de tuin bewaard.

LYONETIIDAE

Bucculatrix maritima (Stainton). — Op 7.VI.1981 vlogen op de drooggevallen slikken van Flakkee duizenden exemplaren van dit kleine motje waarvan de rups op *Aster tripolium* L. leeft. Als ik enkele meters met het vlindernetje over de lage planten sleepte telde ik regelmatig meer dan vijftig exemplaren per sleep. Dit is een soort die de laatste jaren duidelijk veel algemener geworden is, misschien ook doordat het aantal verzamelaars ondertussen flink aan het groeien is, maar dergelijk grote aantallen zullen toch wel geen regel zijn op de schorren.

GRACILLARIIDAE

Caloptilia cuculipennella (Hübner). — Eén exemplaar vond ik in het Savelsbos op 4.VII.1981 op de stam van een Es zitten, de voedselplant van de rups. De soort moet vrij zeldzaam zijn, want ik zag nog in geen enkele verzameling exemplaren ervan.

Phyllonorycter scabiosella (Douglas). — Van deze soort, die ik in 1969 nieuw voor de Nederlandse fauna vond te Eijs, verzamelde ik op 8.VI.1980 drie exemplaren op de Wrakelberg.

ELACHISTIDAE

Stephensia brunnichella (Linnaeus). — Nieuw voor de Nederlandse fauna. Eén exemplaar, een ♀, op 9.VI.1980 in het natuurreservaat Wrakelberg. Dit is een van de weinige soorten van de Elachistidae die niet op Gramineae mineert, maar op *Satureja vulgaris* (L.) Fritsch (Borstelkrans). Dientengevolge kan zij, gezien de verspreiding van de plant, alleen in Zuid-Limburg en in de duinen voorkomen. De rups mineert in de blaadjes van de plant. Reeds enkele jaren had ik tevergeefs naar bladmijnen van deze soort gezocht. Ook nu kon ik de bladmijnen niet vinden op de planten die in de omgeving van de vindplaats stonden. De soort komt overal in de omringende landen voor.

Elachista chrysodesmella Zeller. — Nieuw voor de Nederlandse fauna. Dit is de tweede soort die ik als nieuw voor de Nederlandse fauna vond in Nederlands mooiste kalkgraslandreservaat, de Wrakelberg. En dat in het eerste jaar dat ik van de Natuurbeschermingsconsulent voor de prov. Limburg een vergunning verkreeg om het reservaat te mogen onderzoeken. Het hoeft wel geen betoog hoe rijk aan insecten dit gebied is. Negen exemplaren vond ik op 8.VI.1980 aan de beboste bovenrand ervan. Als voedselplant vond ik opgegeven: *Brachypodium pinnatum* (L.) P. B. (Gevinde kortsteel), *Holcus* sp. (Witbol), *Poa trivialis* L. (Ruw beemdgras), en de niet inheemse *Carex montana* L. In hoeverre de andere Gramineae op het reservaat voorkomen weet ik niet.

Elachista cingillella (Herrich-Schäffer). — Nieuw voor de Nederlandse fauna. Met mijn sleepnet ving ik op 26.V.1980 één paartje van deze soort te Budel langs een bosweg die flink met grassen begroeid was. Ondanks intensief speuren bleef het die dag bij deze twee exemplaren. De rupsen mineren volgens de literatuur in de blaadjes van *Milium effusum* L. (Bosgierstgras). De soort komt overal in het omringende gebied voor.

Biselachista scirpi (Stainton). — Nieuw voor de Nederlandse fauna. Op de schorren van Rilandland vond ik op 16.VI.1979 één mannetje door slepen over de voedselplant van de soort, *Scirpus maritimus* L. (Zeebies). Ook worden nog als voedselplant opgegeven: *Juncus gerardii* Lois. (Ronde Rus) en *J. compressus* Jacq. (Platte Rus). Het vlindertje is gebonden aan zoutmoerasen waar de voedselplanten groeien. Waarschijnlijk in Nederland op meer plaatsen langs de kust te vinden. De soort is bekend van Denemarken, Zweden, Finland, België en Engeland.

OECOPHORIDAE

Esperia sulphurella (Fabricius). — Eén exemplaar vond ik op 31.V.1981 in het natuurreservaat Westhove (Walcheren), waarschijnlijk de eerste vondst in de provincie Zeeland en de tweede in Nederland.

GELECHIIDAE

Metzneria aprilella (Herrich-Schäffer). — Vijf exemplaren kweekte ik uit zaadhoofdjes van *Centaurea scabiosa* L. (Grootbloemcentaurie). Van deze zaadhoofdjes verzamelde ik in de winter een klein monster op het natuurreservaat Wrakelberg. Dit is de tweede vindplaats in Nederland. De vlinders kwamen uit de zaadhoofdjes te voorschijn op 21 en 28.VI.1981.

Gelechia sabinellus Zeller. — Op 17.VIII.1980 vond ik drie exemplaren te Soerendonk door enkele struiken van de voedselplant van de soort (*Juniperus*) af te kloppen. Deze soort is lange tijd zeldzaam geweest met weinig bekende vindplaatsen, maar de laatste tijd krijg ik nogal eens exemplaren onder ogen die verzameld werden midden in de bebouwde kom en ze zullen dus hoogstwaarschijnlijk afkomstig zijn van *Juniperus*-struiken uit tuintjes. Zo zag ik in de verzameling van dr. A. Cox een kleine serie verzameld te Mook op 13 en 18.VIII.1979.

SCYTHRIDIDAE

Scythris ericivorella Ragonot. — Nieuw voor de Nederlandse fauna. Reeds op 3.VII.1977 verzamelde ik één exemplaar van deze soort te Eindhoven gevolgd door zestien stuks op 5.VII.1977 te Lheebroek, op 7.VII.1977 één te Helenaveen en op dezelfde dag drie exemplaren in het natuurreservaat Groote Peel. Tenslotte vond ik de soort nog in het natuurreservaat Meijnweg onder Vlodrop Station. Alle dieren werden overdag verzameld door over de voedselplant van de soort — *Erica tetralix* L. (Dophei) — te slepen. Steeds vond ik haar op vochtig

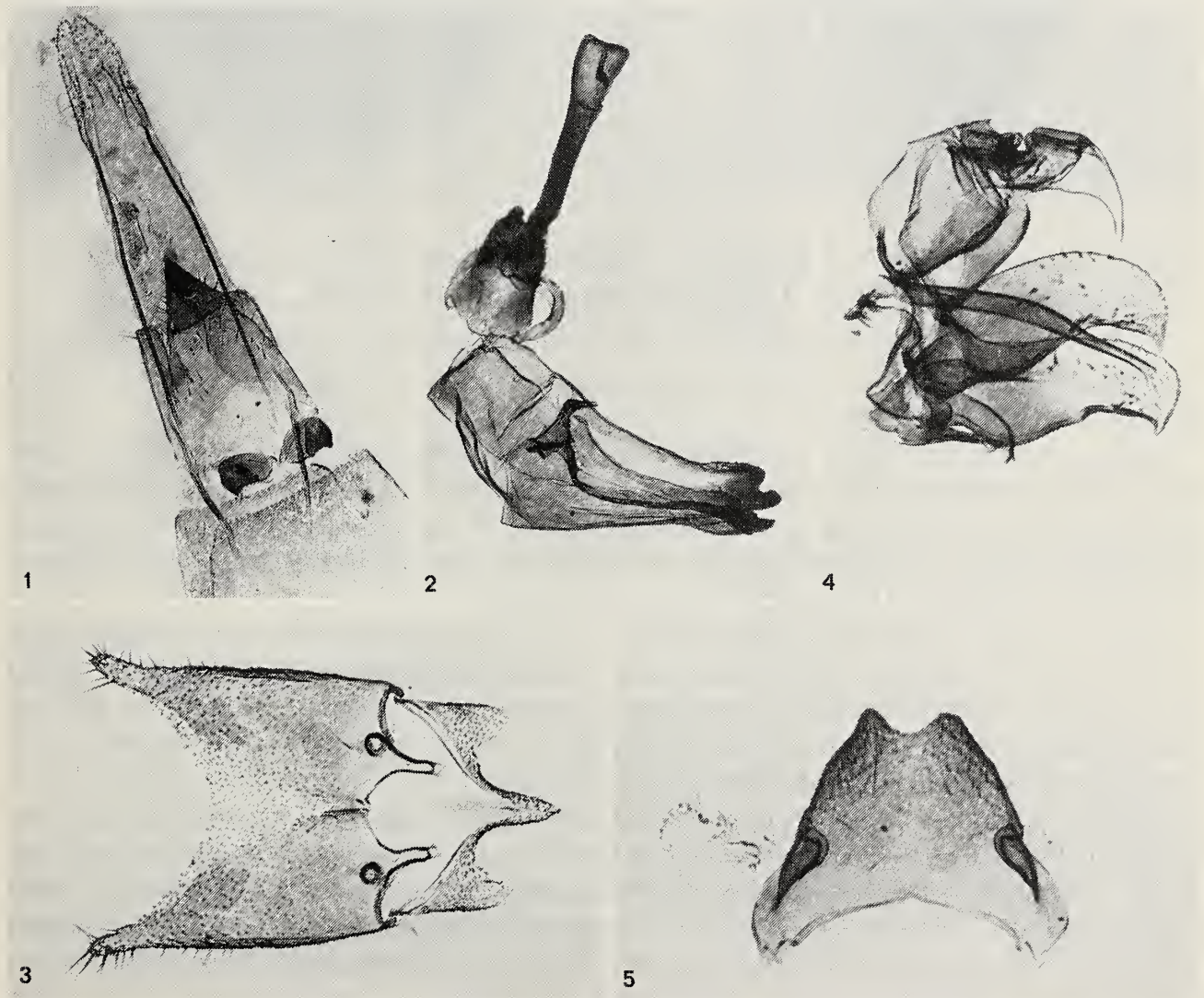

Fig. 1-3. *Scythris ericivorella*. 1. genitalia ♀; 2. genitalia ♂, lateraal aanzicht; 3. achtste abdominale segment ♂. Fig. 4-5. *Scythris potentillella*. 4. genitalia ♂, lateraal; 5. achtste sterniet ♂.

Foto's J. Huisenga.

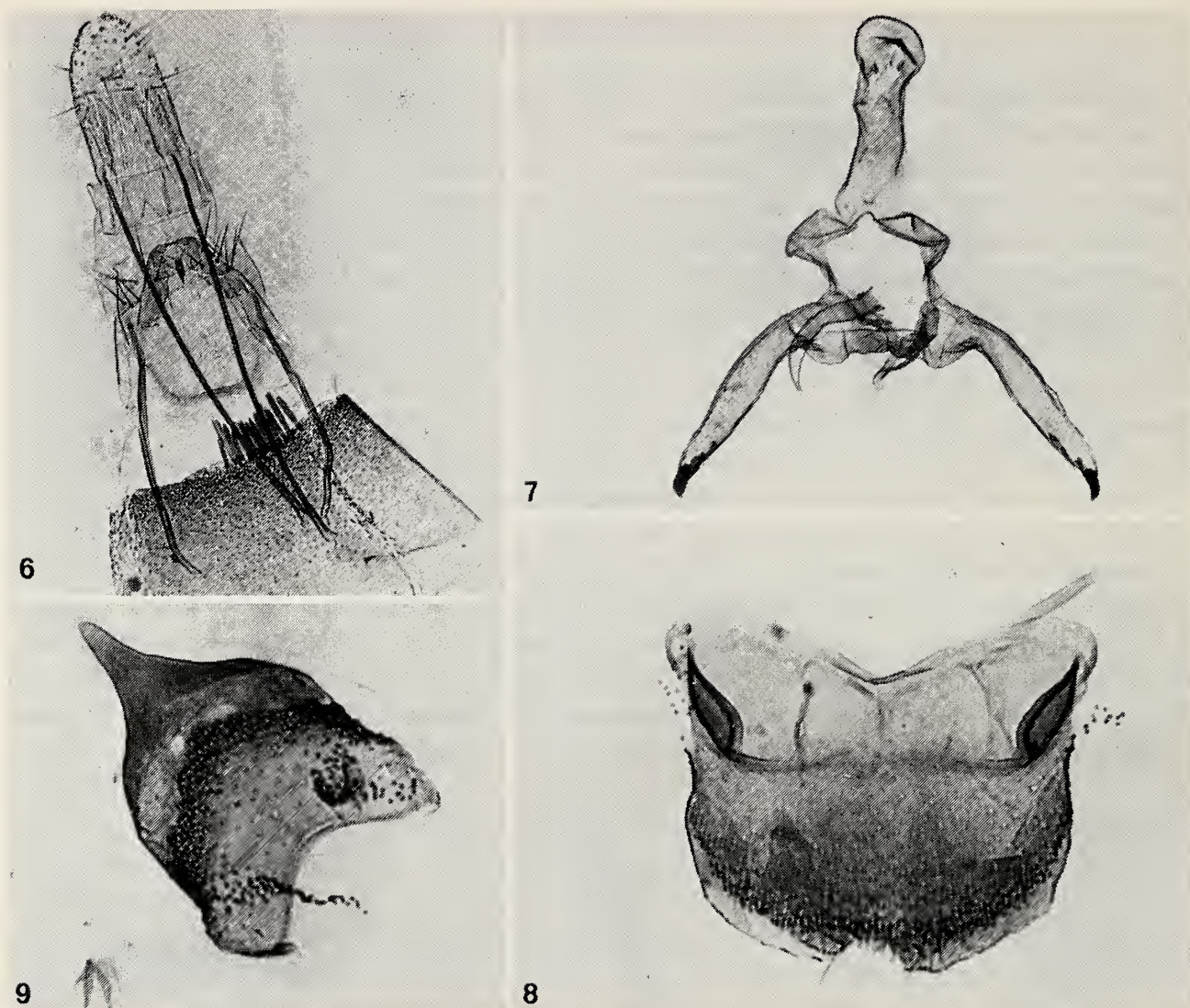

Fig. 6-9. *Scythris laminella*. 6. genitalia ♀; 7. genitalia ♂, valven open geklapt; 8. achtste sterniet ♂; 9. achtste tergiet ♂. Foto's J. Huisenga.

heideterrein met veel *Erica*. Over de verspreiding van de soort kon ik alleen vinden dat ze uit Frankrijk bekend is.

Scythris potentillella Zeller. — Nieuw voor de Nederlandse fauna. Drie exemplaren verzamelde ik op 31.V.1981 op een excursie samen met de heer A. Schreurs naar het natuurreservaat Westhove op Walcheren in de provincie Zeeland. Volgens de literatuur leven de rupsen van *Rumex acetosa* L. (Veldzuring). Op de vindplaats stonden inderdaad veel zuringplanten. De vlinder is bekend uit Duitsland, Frankrijk en Zweden.

Scythris laminella Herrich-Schäffer. — Deze soort, die in de meeste verzamelingen ontbreekt, komt hier in Zuid-Limburg regelmatig in flinke aantallen voor op de krijthellingen, zo bv. te Eijs op 15.VIII.1976 meer dan vijftig exemplaren, op de Kunderberg op 30.VI.1976 enkele tientallen, op het natuurreservaat Wrakelberg op 8.VI.1980 zelfs enkele honderden. De voedselplant van de soort is *Hieracium* sp. (Havikskruid).

Opmerking: De vrij eenkleurige zwartachtige Scythrididae zijn nogal lastig te determineren. Toen ik nu toevallig in contact kwam met de heer Bengt Å Bengtsson (Löttorp, Zweden), die bezig is de familie te bewerken en mij ook Nederlands materiaal ter inzage vroeg, stuurden we hem via het Instituut voor Taxonomische Zoölogie te Amsterdam materiaal zowel van mijzelf als van het Museum toe. Hierbij bleken de twee bovengenoemde nieuwe soorten voor de fauna te zitten.

Mogen de eenkleurige motjes veel op elkaar lijken, met behulp van de genitaliën zijn ze zonder veel moeite te onderscheiden, zoals blijkt uit de foto's die de heer J. Huisenga van mijn preparaten maakte.

Het wijfje van *S. ericivorella* (fig. 1) heeft een sterk gesclerotiseerde ostiumplaat, driehoekig van vorm. Bij het wijfje van *S. laminella* (fig. 6) ontbreekt deze driehoekige plaat en is het ostium omgeven door een zwak gesclerotiseerde afgeknotte kegel. Helaas had ik geen ♀ van *S. potentillella* ter beschikking.

De mannetjes zouden reeds te onderscheiden zijn zonder preparaten aan de vorm van het achtste abdominale segment, maar door de kleinheid der dieren is het niet goed mogelijk om de achterlijven te ontschubben en te bekijken. Het ♂ van *S. ericivorella* (fig. 2 en 3) heeft een enigszins spatelvormige uncus met een afgeknotte top voorzien van een tand. De valven hebben een uitholling in de cucullus. Het ♂ van *S. potentillella* (fig. 4 en 5) heeft een spitse sterk gebogen uncus, terwijl de valven breed sikkelvormig verlopen. Bij het ♂ van *S. laminella* (fig. 7, 8 en 9) is de uncus vrijwel kogelrond, terwijl de cucullus van de smalle valven in een aantal puntvormig gegroepeerde sterke stekels eindigt.

TORTRICIDAE

Lozotaeniodes formosana (Geyer). — Van deze fraaie bladroller vond ik één exemplaar op licht in het Meijnweggebied onder Vlodorp Station op 11.VII.1981. Vermoedelijk is dit het eerste exemplaar dat in de provincie Limburg gevonden werd en het tweede dat buiten de duinen werd aangetroffen: Lempke (1981) vermeldde de soort al van Diever. Deze vlinder die nog niet uit Duitsland bekend is, vloog op slechts enkele tientallen meters van de Duitse grens, zodat de soort in dat land waarschijnlijk ook zal voorkomen.

COCHYLIDAE

Phalonidia vectisana (Humpreys & Westwood). — Op 31.V.1981 vonden de heer A. Schreurs en ik bij een gezamenlijke excursie op de schorren bij Rilland vele tientallen exemplaren in de schemering rondvliegend boven de voedselplant van de soort, *Trichlochin maritima* L. (Strandzoutgras).

PTEROPHORIDAE

Pterophorus baliodactylus Zeller. — Twaalf exemplaren vond ik op de Wrakelberg op 2.VIII.1980. Dit is de derde vindplaats in de provincie Limburg en de vierde in Nederland.

LITERATUUR

Lempke, B. J., 1976. Naamlijst van de Nederlandse Lepidoptera. *Bibl. k. ned. natuurh. Veren.* 21: 1-100.

———, 1981. *Lozotaeniodes formosana* (Frölich) (Lep., Tortricidae). — *Ent. Ber., Amst.* 41: 30.

Pleistraat 20, 6369 AJ Simpelveld.

LITERATUURKAARTSYSTEEM SYRPHIDAE (DIPT.) NEDERLAND. Van dit kaartstelsel zijn fotokopie-exemplaren gedeponneerd in de musea te Amsterdam, Leiden, Maastricht, Enschede en Leeuwarden. Op de kaarten staan per soort alle literatuurvermeldingen van 1898 tot april 1982. Het kaartstelsel is bestemd om te raadplegen als men over Syrphidensoorten gaat publiceren. Alle publikaties uit de literatuurlijst van het K.N.N.V.-Zweefvliegenboek (ruim 250) zijn verwerkt, ook die van de jeugdbonden. Een gering aantal kaartsystemen (ruim 700 kaartkantjes per systeem) is voor partikulieren ter beschikking. Men kan een exemplaar bestellen (tegen f 10,— voor de fotokopiekosten plus kosten van het alfabet) bij B. Brugge, tel. 020-5223258. Bij niet afhalen dient men ook de portokosten te verrekenen.

V. S. van der Goot, N. Anslijnstraat 42, 1068 WN Amsterdam.